

Berán István – életútinterjú

Készítette: Jávorszky Béla Szilárd

A beszélgetés helye és időpontja: Budapest, XI. kerület, 2021. június 22.

Szerkesztett, tömörített, kiegészített, lábjegyzetelt változat.

Jávorszky Béla Szilárd:

Az origó 1954 augusztusa, ekkor születél Budapesten. A felmenőid között akadtak olyan rokonok, akik a népzene szeretetét behozták az életedbe, vagy ez sokkal később jött?

Berán István:

Jóval később, bár a zenéhez viszonylag hamar eljutottam, dacára annak, hogy a családban tudtommal senki sem foglalkozott vele. A felmenőim között őrségi cselédek, német kalaposmesterek és krakkói eredetű ortodox zsidók egyaránt megtalálhatók. Apám nagyapja Morvaországból érkezett – maga a név szlávul bárányt jelent –, de voltaképpen véletlen, hogy bányamesterként éppen Pilisvörösváron alapított családot. Akkoriban minden családban sok gyerek született, így a rokonaim a világ minden tájára eljutottak. A II. világháború alatt anyukámat és a nővérét kis híján Los Angelesbe küldték az ottani rokonokhoz, már elbúcsúztak Budapesttől, aztán valamiért kútba esett a kivándorlás. Tehát az, hogy én éppen Budapesten születtem, mondhatnám, véletlenszerű. Ilyen értelemben se származási, se felekezeti identitásom nincsen.

Jávorszky Béla Szilárd:

A szüleid mivel foglalkoztak?

Berán István:

Ők a „fényes szelek”¹ nemzedékéhez tartoznak, anyukám első generációs értelmiségi (történész lett), apám tisztviselőként dolgozott. Négyen voltunk testvérek, én a harmadik vagyok a sorban, a nővérem négy évvel, a bátyám két évvel volt idősebb nálam, a húgom meg négy évvel fiatalabb. Amikor kezdtem az általános iskolát, a család a Szabadság-hegyen lakott, amit faluközösségnek ugyan nem neveznék, de akkoriban eléggé falusias környezetnek számított. Disznóólak, vadított kutyák, baromfiudvarok, miközben lovaskocsival hozták a jeget és vitték a szemetet. Ritkábban is volt beépítve, mint manapság, úgyhogy nekünk – főleg a bátyámmal – hatalmas szabadságot adott, ahogy a kerteken keresztül eltűnhettünk és élhettük szabadon az életünk.

Jávorszky Béla Szilárd:

A zene mikor jött be az életedbe?

Berán István:

Hétéves sem voltam, amikor a Mártonhegyi úti zeneiskola kihelyezett tagozata hegedűs növendékeket toborzott. A szülőknek kiadták, hogy a Triál hangszer- és játékboltban vegyenek hangszert, „tokkal-vonóval”. Máig előttem van, amikor a sokadik hegedűtanárom a kezébe vette a hegedűmet, és megkérdezte: „na, de hol van ebből a lélek?”. Képzelted, milyen pudvás hangja lehetett annak a ládagyári hangszernek. Mindenesetre önszántamból jelentkeztem,

¹ A harmincas-negyvenes években virágzó, az értelmiségivé válás esélyét a szegény sorsú, többnyire paraszti származású gyerekeknek lehetővé tevő népi kollégiumok korszakát a *Sej, a mi lobogónkat* című induló nyomán szokták a fényes szelek nemzedékének nevezni.

ösztönösen vonzott a zene. Aztán, amikor a család 1965-ben átköltözött a XI. kerületbe, átiratkoztam a helyi zeneiskolába. Még évekig tartott, de nem lett belőle sikersztori.

Jávorszky Béla Szilárd:

Miért? Nem lelted elég örömeid benne?

Berán István:

Nem annyira. Összesen hat-hét évig hegedültem, aztán kiskamaszként betört az életembe a sport. Fenn a hegyen a síelés ment, akkor télen még volt hó, faros Ikarusszal jártunk a Kékesre. Később sok mindennel próbálkoztam, például az asztalitenisszel, de hamar rájöttem, hogy az egyéni sportok nem nekem valók. Azóta is csapatjátékos vagyok, bármit csinállok. Végül a kézilabdánál kötöttem ki, kiderült, hogy az nagyon megy. Akkoriban még szabadterén üztük, és a hozzám hasonló technikás játékosoknak jobban feküdt a szélesebb pálya. Végül ifjúsági válogatottságig, és NB II. felnőttig jutottam. De aztán elment tőle a kedvem, mert egyrészt túlestem egy porcműtéten, másrészt beterelték az egészet a termekbe.

Jávorszky Béla Szilárd:

Odahaza mi szolt? A rádió?

Berán István:

Apámnak ugyan voltak hanglemezei (például Paul Robesonra² emlékszem), de gyakorlatilag nem hallgattunk semmit. A szüleimnek gyerekkorukban megmondták, hogy nincs hallásuk, ők pedig ezt tudomásul is vették. Egyedül a nővérem tanult hegedülni, aztán a képzőművészet irányába fordult. Viszont ő hozta haza az első Spencer Davis Group³ kislemezt, amit rongyosra hallgattunk. A zeneiskolában ugyan vittek koncertre, és kaptam bérletet is, de ezek egyike sem kötött le. Sőt, ezeket az alkalmakat sokszor igazi csapásként éltem meg. Viszont 1970 környékén két gimis osztálytársnőm révén elkerültem egy, a Fővárosi Művelődési Házban működő amatőr kórushoz, ahol mélyreható zenei élmények értek. Volt hallásom, ismertem a kottát, a basszusszólamban meg mindig hiány volt fiúkból, úgyhogy hamar beilleszkedtem, és éveken át énekeltem ott.

Jávorszky Béla Szilárd:

Honnan jött a fúvóshangszerek szeretete?

Berán István:

Kamaszként az improvizatív zene, a dzsessz érdekelt. Tizenhét lehettem, amikor magamtól elmentem Dizzy Gillespie⁴ koncertjére az Erkel Színházba, amitől teljesen kész lettem. Bár ő trombitált, akkoriban elhatároztam, hogy megpróbálkozom a szaxofonnal, úgyhogy egyik barátommal – aki dobolni szeretett – beiratkoztunk a Vasutasok Szakszervezete zenesulijába. Nagypám nyugdíjára alapozva vettem egy csehszlovák gyártmányú Amati tenorszaxofont (emlékszem, háromezer forintba került, amit sok hónapon át „köhögtem ki” részletekben), de a tanárom őszintén elmondta, ez a hely nem nekem való, mert itt vendéglátózásra készülnek a fiatalok, azt tanácsolta, én tanuljak inkább klasszikus klarinétot. Ha utána még mindig érdekel a szaxofonozás, sokkalta könnyebb lesz. A kerületi zeneiskolában tizenhét évesen már eléggé túlkorosnak számítottam, de a tanár azt mondta, ha szerzek hangszert, felvesz. Talán a szaxofont is eladtam miatta, de a lényeg, hogy hét-nyolc évig klarinétoltam, ezalatt relatíve sok mindent megtanultam, de a növendékhangversenyen túl nem

² Paul Robeson (1898–1976) amerikai bassz-bariton énekes.

³ Ismert hatvanas évekbeli angol beatgyűttes, amely 1967-ben Magyarországon is koncertezett.

⁴ Dizzy Gillespie (1917–1993) amerikai dzsessztrombitás, zenekarvezető.

jutottam. Huszonévesként az egyik egyetemi csoporttársnóm elhívott az ELTE Szimfonikus Zenekarába, de nem ment eléggé a blattolás. Meg a zenei érdeklődésem is egyre inkább a népzene felé húzott.

Jávorszky Béla Szilárd:

Időközben leérettségiztél, 1974-ben fényképész szakmunkás képesítést szereztél, majd a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen kémia-áruismeret szakos középiskolai tanári oklevelet vehettél át. Ezek alapján nekem nem úgy tűnik, hogy zenei pályára készültél...

Berán István:

A Ratkó-korszak gyermekeként mindenhol többszörös túljelentkezésbe ütköztem. Anyám ösztökélésére a Kaffka Margit Gimnáziumban⁵ dupla természettudományos szakon érettségiztem – érdekes volt, teljesítettem, de sosem tekintettem rá lehetséges hivatásként. Ráadásul a gimiben a hullámmó, erősen közepes teljesítménnyel olyan kevés pontot gyűjtöttem, hogy esélyem nem volt, hogy érettségi után bárhová felvegyenek. A fotózás meg régóta érdekelt. Utólag azt mondom, igazából kitoltam a tanulást, hisz az hamar kiderült, hogy mosolyalbumokba, vállalati tablókra nincs kedvem dolgozni. De remek társaság jött össze, a szakmát sikerült kitanulni, és ezt például ma jól tudom hasznosítani a *folkMAGazin* szerkesztésekor.

Jávorszky Béla Szilárd:

A népzene miként talált meg?

Berán István:

Mint mindenki másét, az én pályámat is meghatározták azok a személyiségek, akikkel útközben találkoztam. A fényképésziskolában egy osztályba jártam Mész Bandival⁶ és Xantus Janival,⁷ de mindenekelőtt Éri Pityuval.⁸ Egyszázbélű, hórühorgas, zárkózott srác volt, de mikor látta, hogy érdekel a zene, elhívott egy Sebő-koncertre.⁹ Úgyhogy 1973-ban sokat jártam vele az FMH-ba, majd a Kassák Klubba. Később meg már magamtól a Közgáz Kinizsi klubjába Jánosira,¹⁰ és a Vujicsicsra.¹¹ Miközben a dzsessz iránti érdeklődésem egyáltalán nem hunyt ki, rendszeresen jártam többek között Interbrassra a Marcibányi Téri Művelődési Házba.

Éri Pityuval sokat utaztunk, sokat buliztunk, és olyannyira jóban lettünk, hogy feljártam hozzájuk a legendás Tanács körüti lakásba.¹² Nevelőapja, Tinka bácsi¹³ – aki számomra akkor csak egy szülő volt – az egyik alkalommal kezembe nyomott egy kazettát. Ez az amúgy elefántcsonttoronyba zárkózó tudósokra egyáltalán nem jellemző. Ő még arra is odafigyelt, hogy erre a szalagra olyan népzenekeket válogasson, amelyekben van klarinét: székelyföldi muzsikát és eleki (békési) román népzeneét éppúgy, mint klarinét–dob, illetve zurna–dob

⁵ Ma Szent Margit Gimnázium.

⁶ Monory Mész András (1954) filmrendező, operatőr.

⁷ Xantus János (1953–2012) filmrendező, forgatókönyvíró, egyetemi tanár.

⁸ Éri Péter (1953) népzeneész, a Muzsikás együttes tagja.

⁹ Sebő Ferenc (1947) – Halmos Bélával (1946–2013) – a népzenei revival mozgalom elindítója.

¹⁰ Jánosi András (1951) népzeneész.

¹¹ A Vujicsics együttes a magyarországi délszláv nemzetiségek (elsősorban a szerbek és horvátok) népzenei hagyományait ápoló zenekar, mely 1974-ben alakult Pomázon. Az együttes névadója Vujicsics Tihamér zeneszerző, népzenekutató, aki a zenekar egyik legfontosabb segítője volt, és akinek 1975-ös halála után vették fel a nevét.

¹² Ma Károly körút 20.

¹³ Martin György (1932–1983) tánc-történész, néprajzkutató, zenefolklorista, a nemzetközi rangú magyar tánc-kutatás megteremtője.

összeállítású dobrudzsai török népzene. Különösen a páratlan ritmusok ragadtak magukkal teljesen.

Jávorszky Béla Szilárd:

Emlékszel az első népzenei fellépésedre?

Berán István:

Hogyne. Éri Pityu szólt, hogy a Párhuzam-csoport¹⁴ Corvin téri előadásában eleki román tánc is szerepel, Borbély Misi¹⁵ nem ér rá, ugorjak be helyette. A Sebő klub kiadványában (*Síppal dobbal*) ugyan találtam kottaleírásokat, de azokkal nem sokra mentem, mert a ritmus „ki volt egyenesítve”. Inkább a felvételeket hallgattam. A visszajelzések alapján nulla színpadi gyakorlattal is megálltam a helyem. Később pedig jelentkeztem egy „folkegyüttes fúvóst keres” újsághirdetésre. A megadott telefonszámot Szíjjártó Csaba, a Mákvirág együttes vezetője vette fel, aki helyből vérig sértődött, amikor kiderült, hogy nem is hallottam a zenekaráról. Játszogattunk, de nem voltunk egymásnak szimpatikusak, úgyhogy részemről el is felejtettem az alkalmat. Aztán három-négy hónappal később Csaba felhívott, hogy mégiscsak jöjjenek. Így kerültem 1977-ben a Mákvirág együttesbe, nagyjából akkor, amikor a tizennyolc éves Fábían Évike,¹⁶ akit Csaba televíziós szerkesztőként a *Röpülj, páva!* televíziós műsorban fedezett fel, és csábított Budapestre a Szekszárdhoz közeli Györéből.

Jávorszky Béla Szilárd:

Ebből a formációból lett idővel a Kalamajka?

Berán István:

Voltaképpen igen. Amikor beléptem, már erős feszültségek dolgoztak a zenekarban, aztán egyszer csak Csaba bejelentette, hogy kilép. Pedig hát nem ő lépett ki, hanem lényegében kirúgott mindenkit, hisz a nevet ő vitte tovább, és akkoriban a vezetőhöz kötődtek az ORI-engedélyek.¹⁷ Úgyhogy ott álltunk, Petrovits Tamás,¹⁸ Nagymarosy András „Ánti”,¹⁹ Dövényi Péter „Döfke”,²⁰ Évike és én. Egy évig egy amatőr hegedűssel dolgoztunk, vele már Kalamajka néven tettük le az ORI-vizsgát. Aztán a vízöntős Hasur Jani kommandálására csatlakozott hozzánk Sipos Janó.²¹

Jávorszky Béla Szilárd:

Az fel sem merült, hogy újra elővedd a hegedűt és te legyél a primás?

Berán István:

Az nem, de másfelé azért kerestem a helyem. Akkoriban a táncmuzika zenészek úgy néztek a klarinétára, mint a véres rongyra (hisz a revival zenekarok elsődleges szempontja az volt, hogy különbözzenek a vendéglátós cigányzenekaroktól), így érdekelt a pásztorfurulyázás

¹⁴ A hetvenes évek közepén a Párhuzam-csoportban Timár Sándor már az új, táncmuzika szellemben dolgozott korábbi balettintézetis növendékeivel.

¹⁵ Borbély Mihály (1956) népzeneész, dzsesszmuzsikus.

¹⁶ Fábían Éva (1959) népdalénekes.

¹⁷ Az Országos Rendező Iroda (ORI) a könnyűzeneért és a belföldi koncertszervezésért felelős állami monopóliumjellegű szervezet volt a Kádár-rendszer idején. A vizsga útján megszerezhető ORI működési engedély nélkül a Kádár-korszakban lényegében nem lehetett hivatalosan fellépni Magyarországon.

¹⁸ Petrovits Tamás (1948–2008) cimbalmos.

¹⁹ Nagymarosy András (1949–2016) bőgős.

²⁰ Dövényi Péter (1950–2009) brácsás.

²¹ Sipos János (1953) primás, nemzetközi hírű népzene-kutató.

és belekezdtem a dudajátékba is. A népzenei újhullámban mindkét hangszer eléggé gyerekcipőben járt még.

Jávorszky Béla Szilárd:

Csoóri Sándor²² azért már szárnyalt a dudán...

Berán István:

Ő azon kevesek egyike, akik erősítik a szabályt. Sanyihoz fogható tehetséget azóta se sokat láttam a zenében. Eszméletlenül jól tanít, a hegedülésben is hihetetlen, miket fedezett fel, a dudának pedig igazi fazont adott. Ráadásul nagyon segítőkész. Később zeneiskolai kollégája is lettem. Amikor a nyolcvanas évek elején Adorján Pityu külföldre utazott az Ökrös zenekarral, megkért, hogy helyettesítsem a zeneiskolában. Aminek az lett a következménye, hogy amikor visszajött, jelezte, a mérnöki munkája mellett a tanítás neki amúgy sem fér bele az életébe, úgyhogy maradjak, és vegyem tőle át. A zeneiskolában meg örültek, hogy van tanári diplomám (még ha nem is zenei). Így kezdtem el tanítani a III. kerületi zeneiskolában, amelyből később az Óbudai Népzenei Iskola nőtt ki.

Jávorszky Béla Szilárd:

Mennyire sikerült a dudu terén fejlődőtök?

Berán István:

Bár akkoriban már többen intenzíven dudáltunk, dudakészítők még nem voltak. Még ha rá is lehetett venni egy-egy faesztergályost, hogy dupla furatú sípszárat készítsen. Utólag úgy gondolom, szerencsések voltunk, hogy magunknak kellett megtanulni a sípkészítést. Más kérdés, hogy a családom ezt miként bírta ki. Csoóri Sanyi klassz dolgokat talált ki, többek között rézcsőből maratott fúvókákat, mivel a természetes nád bemetszése eléggé esetleges volt, úgyhogy abból nem nagyon lehetett sztenderdet kialakítani. A pásztorfurulyát Juhász Zoli²³ vitte, akivel kapcsolatban mindig eszembe jut, hogy amikor megjegyeztem, mennyire hamis ez a hangszer, ő csak annyit válaszolt: „hamis, hamis, de majd megszereted!”. Amúgy meg kiderült, hogy azért lehet rajta intonálni... Közben én meg lassanként ráálltam az elsősorban a dél-alföldi zenében népszerű „csöcsös” Esz-klarinétra. Ez voltaképpen egy parasztklarinét, amelyből egy kis csöcs türemkedik ki, hogy az ember a jobb kisujjával könnyebben elérje. Persze ez is kellően hamiskás hangszer, akárcsak a tárogató. Ezek mellett intenzíven tanultam kontrázni is. A hegedülés során szerzett tapasztalataimat jól tudtam használni, bár a fülem alapvetően nem a harmóniákra volt ráállva. Ám ma már azt vallom, hogy a zenét a maga komplexitásában kell értelmezni és érteni.

Jávorszky Béla Szilárd:

Mennyire voltak akkoriban tananyagok?

Berán István:

Semennyire. Ahhoz pedig, hogy a dudu- vagy furulyatanulás valamennyire hasonlítson az intézményes oktatáshoz, idővel muszáj volt összeállítanunk egy alsófokú tanmeneteket. Nyilvánvaló volt ugyanis, hogy a népzenei csak akkor válhat tömegessé, ha bekerül az intézményes oktatásba. Sebő Feri ezzel egy darabig nem értett egyet, ő inkább skandináv mintára a népfőiskolai modellt gondolta üdvözítőnek, ami tanfolyamokban, nyári táborokban argumentálódott. De ha nincs lefektetve a didaktika, a tanrend, a tanmenet, akkor nem tud

²² Csoóri Sándor (1956) a hangszeres népzenei mozgalom egyik elindítója, a Muzsikás együttes és a Magyar Dudazenekar alapító tagja, az író-költő Csoóri Sándor (1930–2016) fia.

²³ Juhász Zoltán (1955) népzeneész, népzenekutató.

annyira hatékony lenni az oktatás. Ezt az azóta eltelt események is bizonyították. Sorra nőttek fel az újabb és újabb generációk, amelyek már sok mindent készen kaptak, és engem mindig csodálatos érzéssel töltött el, hogy a fiatalok egyből mennyivel magasabb szintről indulhatnak. Szerintem egy igazi tanár célja, hogy a növendéke képes legyen meghaladni őt. Bennem legalábbis mindig ez munkált. Büszke vagyok rá, hogy például Kerényi Robi,²⁴ Ladányi Feri,²⁵ Csávás Attila²⁶ vagy Pertis Szabolcs²⁷ népzeneásszé válásában nekem is lehetett némi szerepem.

Jávorszky Béla Szilárd:

A megosztási szándék amúgy mindannyiótokra jellemző volt?

Berán István:

Szerintem igen. Ne tudd meg, mennyi ideig kísérleteztünk azzal, hogy a dudafej hátsó nyílásánál ne legyen turbulencia, ami fals hangokat okozhat! Amikor valamelyikünk jó eredményre jutott, mindig megosztotta a többiekkel. Borbély Misi²⁸ profi klarinétosként rengeteget segített a fúvóka beállításában, abban, hogy milyen szorítót használjak, meg milyen nádat. Bátran kérdezhettünk egymástól. Kicsit olyan volt ez, mint ma a nyílt forráskódú szoftverek. Sokan kísérleteztünk a különféle „bizonytalan” népi hangszerek fejlesztésével, és könnyebb volt együtt haladni, ha jól működött a megosztás.

Jávorszky Béla Szilárd:

A táncmuzsika zenészek zöméhez hasonlóan te is jártál gyűjteni?

Berán István:

Először Szíjjártóval voltam Erdélyben. Demény Piroska kolozsvári rádiós elvitt minket egy háromnapos lagzira Székre, nagy élmény volt. (Ezt a „kölcönt” 1991-ben, a széki kultúrbán tartott dupla Méta-koncerttel sikerült „vizonozni”.) Marosvásárhelyen Szabó Csaba²⁹ zeneszerző a többszólamú szászcsávási dalárdáról mutatott felvételt, Panek Katival³⁰ meg az utcán futottunk össze, ő éppen a heti egynapos katonai szolgálatát töltötte „gyakorlóruhában” ... 1979-ben az örköi cigányok körében gyűjtöttünk Petrovits Tamással, de valójában Moldvába igyekeztünk, mivel Nagymarosy Ánti korábban a kezembe adott egy erdélyi újsághírt, miszerint „nincs igaza Sárosi Bálintnak,³¹ mert igenis van magyar duda Moldvában!” Ennyi nekem elég volt... Domokos Pál Péter³² keresztül jutottunk el Halász Péterhez,³³ aki nevetet, címekeket adott, így – amennyire két torzonborz, szakállas, láthatóan nem odavaló fiatalember észrevétlen maradhatott – végigjártuk a vidéket. Sikerült megtalálni az újsághírben említett idős dudás bácsit³⁴ Nagypatakon. Meszelt fal, döngölt padló, a vaságya alatt faláda, abban a duda. Töredékeket, de még játszott. Egy évre rá újra felkerestem, akkorra már nagyon legyengült, nem tudott fújni. Később Sipos Janóval és a Tékásokkal a Mezőségen és Székelyföldön gyűjtöttünk, általában Kallós Zoli bácsi információi alapján. Itthon Szatmárban, meg a Csongrád környéki tanyavilágban szintén sokszor megfordultam. Kedves

²⁴ Kerényi Róbert „Szigony” (1963) népzeneész.

²⁵ Ladányi Ferenc (1967) népzeneész.

²⁶ Csávás Attila (1966) népzeneész.

²⁷ Pertis Szabolcs (1972) népzeneész.

²⁸ Borbély Mihály (1956) dzsesszmuzsikus, népzeneész.

²⁹ Szabó Csaba (1936–2003) erdélyi (1988-tól szombathelyi) magyar zeneszerző, zenetörténeti szakíró, népzenekutató.

³⁰ Panek Kati (1957) erdélyi színésznő, népdalénekesnő (Barozda és Bodzafa együttes).

³¹ Sárosi Bálint (1925) népzenekutató.

³² Domokos Pál Péter (1901–1992) tanár, történész, néprajzkutató, a csángók történetének, kultúrájának kutatója.

³³ Halász Péter (1939) néprajzkutató, fő kutatási területe a moldvai magyarság.

³⁴ Duma János „Porondi” (1892–1985) nagypataki dudás.

Bokros-tanyai klarinétos adatközlőnk, Kovács Márton elégedetlen volt a gyűjtésünk során játszottakkal, ezért később szerzett egy magnót és fölgyűjtötte saját magát, majd a jól sikerült felvételt kazettán elküldte „Ágoston elvtársnak”, vagyis Bartha Z. Ágoston tekerős barátomnak.

Ezek a gyűjtések erősen hatottak rám. Nem gondolnám, hogy komoly fehér foltokat tüntettem el, meg jelentős tudományos újdonságokkal rukkoltam elő – ez nem is volt célom –, inkább az emberi kapcsolatokat, a zenéhez való viszonyulást kerestem. Meg hát remek időtöltésnek is számított: Neti Sanyi bácsival³⁵ vagy Árus Ferivel³⁶ csak úgy órákat eltölteni semmihez sem mérhető kaland volt. (És most szándékosan olyan kalotaszegi példákat mondok, amelyek nincsenek benne a zenei gyakorlatomban.) Ezek a találkozások alapvetően meghatározták a beállítottságomat és az ambícióimat.

Jávorszky Béla Szilárd:

Egzisztenciálisan eltartott a Kalamajka?

Berán István:

Népzeneből akkoriban kevesen éltek meg. A Kalamajkában a többieknek lazább munkahelyük volt, én viszont általános iskolában kémiát és matekot tanítottam, sőt a kevés férfitanár egyikeként osztályfőnökséget is a nyakamba varrtak. Ezt egyre nehezebben lehetett összeegyeztetni a folytonos szereplésekkel, utazásokkal. Éjjel hazaájtam a szoba-konyhába, ahol két gyerek és a feleségem várt, nekem meg akkor kellett volna felkészülnöm másnapra. Reggeltől meg indult a verkli. Úgyhogy kapóra jött, amikor Bajnok Jóska³⁷ megkeresett, hogy álljak be a Bihari táncegyüttes zenei kíséretére megalakuló Kamarás együttesbe. Addigra már bőven volt ebben gyakorlatom, a Kalamajkával például rendszeresen kísértük a Kertész táncegyüttest, a Molnár utcában pedig 1979 körül mi vettük át a szombati táncházat a Muzsikástól. Végül 1982 végén hagytam abba az általános iskolai tanítást, és folytattam félállásban az III. kerületben a népzeneitanítást, a másik félállást pedig a Bihariban teljesíttem.

Még ez előtt a váltás előtt próbáltam megúszni a katonaságot, de végül muszáj volt bevonulnom, szerencsére egy óbudai laktanyába, ahol az Aquincum amatőr művészegegyüttes működött. Ott kerültem közeli barátságba Havasréti Palival³⁸ és Porossal,³⁹ egy szobában is laktunk. Életre szóló barátság lett belőle. A klasszikus Téka-felállás közel állt hozzám, később sokszor hívtak vendégként muzsikálni, átéltem az összes zűrjüket, és hát nehéz volt állást foglalni, mert nekem mindannyian kedvesek voltak. Később Gyuri⁴⁰ a húgomat vette feleségül. Tehát összetett kapcsolat a miénk, számomra a mai napig meghatározó személyiségek. A velük való barátság és szakmai kapcsolat is arra sarkallt, hogy ne legyek hajlandó beletespedni abba, amit voltaképpen a Kamarás képviselt: tudunk, amit tudunk, csináljuk, érezzük jól magunkat, bulizzunk, és kész. Ennél többre vágytam.

Jávorszky Béla Szilárd:

Ezért igazoltál át az akkoriban a fővárosban még alig ismert, pécsi kötődésű Météba?

Berán István:

Mindig is erős volt az önreflexióm, és addig is könnyedén elengedtem bármit. Még akkor is, ha amúgy sok időt töltöttem valahol, és oda is tettem magam benne (amúgy mindig odatettem magam). A Méta is egy kísérlet volt, hisz többszörös hendikeppel indult.

³⁵ Fodor Sámuel „Neti Sanyi” (1922–2004) kalotaszegi prímás.

³⁶ Berki Ferenc „Árus” (1931–1995) mérai prímás.

³⁷ Bajnok József „Buráló” (1957–2017) prímás.

³⁸ Havasréti Pál (1957) népzeneész, zenetanár.

³⁹ Porteleki László (1957) a Téka és a Muzsikás prímása.

⁴⁰ Lányi György (1957), a Téka kontrása.

Mindenekelőtt azért, mert Salamon Bea,⁴¹ ugye, női primás, és az ő táncházas elfogadottsága csak addig tartott, amíg aranyos vidéki tehetségnek tekintették. Amint Bea lehetséges konkurenciaként felkerült a „nagyfaluba”,⁴² mindjárt megváltozott a megítélése. „Majd akkor lesz belőled primás, ha együtt tudunk huggyozni”, jelentette ki az egyik prominens táncházas muzsikus (szándékosan nem mondom, kicsoda), és ebben a mentalitásban nyilván benne van a falusi cigányzenészek hagyománya, ahol talán az irodalomból ismert Czinka Panna⁴³ az egyetlen kivétel, aki erősíti a szabályt. (Azóta persze ez sokat oldódott, hál’ istennek ma már sok a revival női primás.)

Jávorszky Béla Szilárd:

Úgy tudom, a Métában menedzseri feladatokat is elláttál.

Berán István:

Bizonyos keretek között igen, mivel a Méta eleinte nem jelentett egyikünknek sem biztos egzisztenciát. Klassz és eredményes éveket töltöttem ott, számos nagylemezt jelentettünk meg, sokféle jártunk a nagyvilágban, rengeteg színházi és táncegyüttes-kísérési felkérést kaptunk, jól működött a táncházunk (Józsefvárosi Klub), a gyűjtések is folytatódtak, meg hát a tanítás is. Sikertült apránként elérnem, hogy a zenekar minden tagja ugyanabban a zeneiskolában tanítson (a budafoki Nádasy Kálmán Művészeti Iskolában), így nagyjából össze tudtuk hangolni az időnket, együtt tudtunk mozogni, létezni. Fontosnak tartottam, hogy ne legyenek külön utak, mert ez a szervezhetőség alapfeltétele. És ebbe az is beletartozott, hogy amikor engem meghívtak óraadó tanárnak a nyíregyházi főiskola ének-zene–népzene szakára, és megtudtam, hogy ezzel párhuzamosan levelező szakon népzenei diplomát lehet szerezni (addig valahogy nem jutott el hozzánk ez az információ), csak úgy vállaltam a tanítást, hogy mind a négyen beiratkozassunk a levelezőre. Hiszen a következő levelezős évfolyamot csak négy évvel később indították. Így mi is az első fuvallatban szerezhettünk végre népzene-tanári végzettséget.

Jávorszky Béla Szilárd:

Mennyire fogadta el a táncházas közönség a Méta kísérleteit?

Berán István:

Picit tágabb perspektívából válaszolnék erre. Annak idején a kollégák nehezen vették tudomásul, hogy igazából mi, népzeneészek is a popzene mintájára készítünk lemezeket, és hogy a befogadó közegben is nagyon erős az átfedés. Tehát nekünk is három-ötperces „számokban” kell gondolkodnunk, hogy sűrítünk, hogy szükség van a ritmus- és hangnembváltásokra. A Métával mi is kísérleteztünk, ezekből a HeavyMéta projekt volt a legizgalmasabb. Ebben olyan kiváló blues-zenészekkel dolgoztunk, mint a gitáros Sipeki Zoli,⁴⁴ az énekes Takáts Tamás,⁴⁵ a herflis Ferenczi Gyuri,⁴⁶ a dobos Mezőfi István „Fifi”, majd Molnár Gábor „Lóhalál”.

Az autentikus beállítottságúak közül sokan még a Muzsikás számait is nehezen viselték. Mondván, az nem úgy van, nem azokon a hangszereken, meg hát különböző tájegységekről származó dalszövegeket és zenéket „kotyvasztanak” össze. Nekem meg mindig is roppantul

⁴¹ Salamon Beáta (1964) primás, zenetanár.

⁴² Budapest tréfás neve.

⁴³ Czinka Panna (1711–1772) legendás cigányzenész, virtuóz hegedűs, az első mai értelemben vett cigányprimás.

⁴⁴ Sipeki Zoltán (1963) gitáros, zeneszerző.

⁴⁵ Takáts Tamás (1957) énekes, dobos és gitáros, többek közt a Karthago, a Senator és az East tagja.

⁴⁶ Ferenczi György (1968) szájharmonikás, énekes, hegedűs, gitáros, zenekarvezető.

tetszett ez a vonal. Ez a kísérletezés amúgy a tékásokat is jellemezte, főleg, míg Nagy Zoli,⁴⁷ aki picit szélesebb látókörű a többiekénél, benne volt az együttesben. Igazi „slágereket” alkottak. És tök mindegy, hogy ezeket a többi zenész vagy a közönség mennyire tartotta autentikusnak. Mára szerintem elég nyilvánvaló, hogy eredeti tánczenei folyamatokkal nem igazán lehet megfogni a közönséget, hiszen rengeteg – akár tudományos szintű – publikáció, hangzó- és mozgóképes dokumentum érhető el azoknak, akik erre kíváncsiak. Azt hiszem, a közönség már régóta inkább arra vevő, hogy egy előadó mindezeket a saját személyiségén átszűrje, és úgy közvetíti az érzéseit, élményeit, illetve, hogy van-e aktuális mondanivalója.

Amikor 1990-ben felszakadtak a határok, attól kezdve az már nem működött, hogy „elmegyek Erdélybe, hatalmas energiákkal összegyűjtöm, megtanulom ezt a zenét, aztán elhozom és megmutatom nektek”. Mert a rendszerváltozás után a különböző táborokban és táncházakban egymás kezébe adták a kilincset az akkor még nagy számban élő, és erejük teljében lévő adatközlők. Ezért aki addig ebben utazott, az óhatatlanul háttérbe szorult.

Ma már vannak olyan formációk, akik egészen máshogy értelmezik a hagyományokat, mint a korábbi generációk. Például itt van az Aurevoir.⁴⁸ Tudják és használják a népzene arra, hogy általa saját arcukat, saját közönséget hozzanak létre és tápláljanak. Nemrég a Budapest Parkban a Parno Graszt után léptek fel, és hát hatalmas sikert arattak, pedig a nézőtér finoman szólva sem táncházásokkal volt tele.

Jávorszky Béla Szilárd:

1990-ben a Balogh Kálmánnal megerősített Méta megnyerte a Magyar Televízió első (és azóta is utolsó) népzenei együttesek versenyét. Mennyire lökte meg a siker a zenekar szekerét?

Berán István:

Semennyire. Ennek a versenynek amúgy Panyiga⁴⁹ volt a szerkesztője és kitalálója, és abból a szempontból is újszerű volt (és később ez a metódus elterjedt), hogy a döntéseknél nem a lehangosabb zsűritag dominált, hanem a nagy létszámú és széles merítésű zsűri (színészet, tévé, rádió, tudomány) a produkció után egyből szavazott. És hát olyan személyiségek vezették a műsort, mint Kudlik Júlia⁵⁰ vagy Antal Imre.⁵¹ De mondom, a karrierünk szélesebb értelemben ettől egyáltalán nem indult be, a rendszerváltozás svungja úgy elvitte ezt a sikert, mint a sicc. A néptáncos közegben azért egyre népszerűbbek lettünk és a színházak is kézzel-képpel adtak bennünket, ami minden bizonnyal a sokoldalúságunknak, nyitottságunknak és mozgékonyágunknak volt köszönhető.

Jávorszky Béla Szilárd:

A rendszerváltozás a te életedben is nagy váltást hozott, mindenekelőtt azért, mert a zenészi léteddel párhuzamosan szervezeti oldalról is nekiláttál a táncházak közösség összefogásának és képviselésének. Korábban mennyire feszítettek vezetői ambíciók?

Berán István:

Akkoriban az egyetlen kampánytevékenységet Agócs Gergővel⁵² „követtem el”, amiről fotó is fennmaradt: egy felvidéki falu közepén, szovjet rendszámú ZIL-lel a háttérben, két

⁴⁷ Nagy Zoltán (1954) népzeneész, a Téka, majd a Kolompos együttes tagja.

⁴⁸ Az Aurevoir, zsámbéki fiatalokból álló etno-beat zenekar. 2015 márciusában hattagú együttesként kezdték pályafutásukat, a felállás többszöri változását követően jelenleg hét zenész alkotja a zenekart.

⁴⁹ Vas János „Panyiga” (1953) zenész, az Orfeo, a Vízöntő és a Kolinda egykori tagja.

⁵⁰ Kudlik Júlia (1945) televíziós műsorvezető, bemondó.

⁵¹ Antal Imre (1935–2008) zongoraművész, televíziós műsorvezető.

⁵² Agócs Gergely (1969) felvidéki származású népzeneész, népzenekutató.

tárogatóval búcsúztatjuk „Aljosáékat”. Szóval, nem voltak ilyen irányú vágyaim, és bármilyen közhelyesen is hangzik, az élet hozta úgy, hogy egyesületi vezető lettem, aminek persze hál’istennek semmi köze a politikához. Az 1989-es Táncháztalálkozó épp húsvétra esett, az akkori szervezők átmeneti délutáni megoldásként két, egymásnak háttal álló színpadot állítottak fel a Budapest Sportszarnok küzdőterén, meg pluszban egy harmadikat is, és ezeken egyszerre szólt a tánckísérő zene. Szakmailag annyira méltatlan és vállalhatatlan volt, ahogy a különböző gyökerű és hangnemű zenék így összezengenek egymással, és érzelmileg a Táncháztalálkozó annyira fontos volt sokunknak, hogy e sokk hatására összefogott a szakma egy része. A Józsefvárosi Klubban gyűltünk egybe, és megalakítottuk a táncházi szakmai érdekvédelmi szervezetet, amelyet ugyan sosem jegyeztek be, de azzal a céllal írtuk alá az alapító okiratot, hogy a továbbiakban a szakmai rendezvények – beleértve a Táncháztalálkozót – normális keretek között működjenek.

Közben Halmos Bélának úgy hozta az élet, hogy a Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetében nem hosszabbították meg a szerződését, így maradtak szabad kapacitásai. Ahogy korábban említettem, mindig a személyiségekkel való találkozás vitt tovább a pályámon, és hát Béla kétségtelenül az egyik ilyen. Mindenkiel végtelenül követlenül viselkedett, mindig nyitott volt, mindig mindenki érdekelte. Táncházas körökben lényegében mindenkiel jóban volt. Az ő személyisége, tekintélye kellett ahhoz, hogy az újabb összejövetelen – amely a Molnár utcában történt – már mindenki komolyan vegye a kezdeményezést, és ott ténylegesen létrejőjön a Táncházi Kamara.

Jávorszky Béla Szilárd:

Miért ezen a néven?

Berán István:

Azért, mert akkoriban alapították meg a Színész Kamarát, melynek születésénél a táncházas körökben jól ismert jogász, Réti Laci⁵³ ügyködött, és ő azt mondta, hogy ez a minta az akkori rendelkezések alapján lényegében nekünk is megfelelő. Ez 1990 kora tavaszán, még az első szabad országgyűlési választások előtt történt. A Táncházi Kamara ügyvezető testületébe engem is beválasztottak. A Táncháztalálkozó mögül épp akkor vonult ki az állam, de az ekkor már széles körű, plurális, rendkívül magas színvonalú Tavasz Fesztivál mögé állt, és az annak a művészeti tanácsában részt vevő Novák Tata⁵⁴ azonnal „lecsapott” ránk. Megkereste Zsurát⁵⁵ (aki amúgy nem volt a Táncházi Kamara tagja), és engem, hogy „hát akkor vegyetek részt a Táncháztalálkozó megszervezésében, ne csak a szátok járjon!”

Jávorszky Béla Szilárd:

Miért téged keresett meg?

Berán István:

Fene tudja, biztos megvoltak a maga szempontjai, hiszen anno az ő keze alatt muzsikáltam a Bihariban. Mindenesetre Klenjászkzy⁵⁶ meghívott bennünket is a művészeti tanácsba, úgyhogy az 1991-es Táncháztalálkozó szervezésében már részt vettem. Viszont a Táncházi Kamarában mi sem úsztuk meg a gyerekbetegségeket. Rövid idő alatt kívülről tekintve úgy látszott, egy triász – Béla, Rosta Kati⁵⁷ és én – irányítja azt. Ezt erősítette, hogy

⁵³ Réti László 2006 és 2018 között a Budapesti Ügyvédi Kamara elnöke volt.

⁵⁴ Novák Ferenc (1931) koreográfus.

⁵⁵ Zsuráfszky Zoltán (1956) táncművész, koreográfus.

⁵⁶ Klenjászkzy Tamás (1944–2015) 1982 és 1995 között volt a Budapesti FesztiváIROda vezetője, 1995-től 2004-ig pedig a genfi székhelyű Európai Fesztiválszövetség főtitkáráként tevékenykedett.

⁵⁷ Rosta Katalin (1954–2020) szervező, gyártásvezető.

Kati lakása volt a központ, ott tartottuk az összejöveteleket, ott voltak az iratok. Folyamatosan visszahallottam, hogy egy klikk magához ragadta a hatalmat, és ők – vagyis mi hárman – kezelik a pénzt és a lehetőségeket. Hogy a Táncházi Kamara lényegében nem más, mint egy újabb ORI. Kati nem számított szakembernek, sokkal kevesebb kollégával volt kapcsolata, nem érezte a közösségi nyomást, Béla meg inkább reprezentált, én viszont ebben a közegben éltem. Elég nehezen viseltem, hogy – voltaképpen a nevemben is – nem teljesen korrekt eljárások történtek. A többiek az ügyvezetésben vagy elfoglaltak voltak, vagy idegenkedtek ettől a munkától, így szép lassan kikoptak az operatív dolgok mögül. Sokat vitatkoztam, veszekedtem, ordibáltam Bélával és Katival, mindig mindent megígértek, aztán nem történt semmi.

Jávorszky Béla Szilárd:

Végül miként sikerült feloldanotok a feszültségeket?

Berán István:

Úgy, hogy egyenként megkerestem a hozzám közelebb álló vezetőségi tagokat, György Karcsit,⁵⁸ Púdert⁵⁹ és Kiss Ferit,⁶⁰ és határozottan kértem őket, hogy ne hagyjanak magamra. Megértették, összejött egy ügyvezetőségi ülés, ahol elvettünk Katitól jogokat. Mire ő besértődött, és otthagytott bennünket. Mindezt ráadásul nem teljesen korrekt módon tette, merthogy egyrészt a pályázatok rajta keresztül futottak, másrészt a könyvelőt csak ő ismerte (mi nem is találkoztunk vele). Nem sokra rá pedig Béla is lemondott (de ő sosem lépett ki, és később is lehetett rá számítani). Szerencsére Újfalusi Gábor, az Almássy Téri Szabadidő Központ akkori vezetője mellénk állt, és a munkatársai segítségével sikerült mindent a helyére tenni. De azért elég kínos helyzetet okozott, amikor jött egy felszólítás, hogy ezzel és ezzel a pályázattal el kellene számolnunk, nekem meg be kellett mennem a minisztériumba megtudni, hogy mégis mi volt az.

Jávorszky Béla Szilárd:

Mondhatjuk, hogy innentől egyszemélyben vitted az ügyeket?

Berán István:

Igen, de ez csak a képviseletet jelenti, nem egyszemélyi döntéseket. Nagyon nem akartam elnök lenni, ezért kerestünk magunknak egyet. Sebő Feri konkrétan kinevetett, amikor egy küldöttséggel elmentünk hozzá, de hát ő annak ellenére, hogy vitathatatlanul a táncházmozgalom egyik alapító atyja, a közösségi gondolkodást sosem vitte túlzásba. Rengeteg dologban lehet rá ma is számítani, de mindig is nagyobb távlatban, léptékben gondolkodott. Úgyhogy Sebő után megkerestük Timár Sándor „Mestit”,⁶¹ és neki is azt ajánlottuk, amit Ferinek: elnökként mindenben részt vehet, de semmilyen operatív kötelezettsége nincs. Mesti örömmel elvállalta, de valóban csak reprezentált, a napi ügyekbe nem folyt bele. Úgyhogy ez a felállás maradt fent a mai napig. Mivel pedig idővel a törvényi rendelkezések kötelezővé tették a névváltást (a kamara fogalma más értelmet nyert), 1998 óta Táncház Egyesület néven működünk.

Jávorszky Béla Szilárd:

⁵⁸ György Károly (1958) sok évig a legendás Molnár utcai táncház tánctanítója.

⁵⁹ Nagy Zoltán József „Púder” (1955–2015) koreográfus, néptáncoktató.

⁶⁰ Kiss Ferenc (1954) hegedűs, a Kolinda, a Vízöntő egykori tagja, aki a rendszerváltás után Etnofon néven népzenei kiadót alapított.

⁶¹ Timár Sándor (1930) koreográfus, táncpedagógus, a hetvenes-nyolcvanas évekbeli táncházélet egyik legfontosabb alakja.

A Táncház Egyesület nevéhez fűződik az 1994-ben elindított *Új élő népzene* sorozat. Miért éreztétek szükségét annak, hogy az 1983 óta megjelenő *Táncháztalálkozó* széria mellett egy másik népzenei antológiával rukkoljatok elő?

Berán István: Az esetleges elégedetlenkedőknek mindig azt mondtam: a Táncház Egyesület nem egy black box, ahol az egyik oldalon beadod az igényeidet (bármily jogosak is azok), a végén meg várod, hogy kipottyanjon a megoldás. Itt minden ügyet menedzselni kell. Nyitottak vagyunk, de vannak korlátaink és kötelezettségeink. Ha ezeket elfogadod, akkor gyere, és csináld! Így született meg az *Új élő népzene* sorozatunk is – Havasréti Palcsi volt az egyik ilyen elégedetlenkedő, mondtam neki, kapd derékon a feladatot, és hajrá! Végül egy húsz darabot megélt nagyszerű sorozat született.

Jávorszky Béla Szilárd:

Hatott ez az addig monopolhelyzetben lévő *Táncháztalálkozó* című szériára?

Berán István:

Abszolút. Az *Új élő népzene* sorozatot deklaráltan konkurenciának szántuk, főleg mert nem értettünk egyet a *Táncháztalálkozó*-lemezek zsűrizési szisztémájával. Ott a zsűritagok között szétosztották a pályázati anyagokat, tehát nem mindenki hallgatott meg mindent, hanem azon múlt a siker, hogy kihez került az anyagod. Emiatt egyrészt komoly egyenetlenségek keletkeztek (az adott zsűritag nyilván azt juttatta be, amit ő preferált), másrészt nem rajzolódta ki a divatok, trendek, vagy épp azoktól nagyon különbözött az eredmény. Emiatt rengetegen elégedetlenkedtek. Nálunk meg a kisebb létszámú zsűri minden tagja mindent meghallgatott, és a kiválasztott felvételekből Palcsi évről évre épkézláb lemezt szerkesztett, a zenekarok meg szuper technikai körülmények között (a Főnix Stúdióban) játszhatták fel a számaikat. És azt kell mondjam, az *Új élő népzene* nagyon erősen hatott a *Táncháztalálkozó* szériára is. Felvették a kesztyűt, és mire a CD elértektelenedése miatt mi abbahagytuk a magunkét, az időközben *Táncház – népzene* címre átkeresztelt antológia nyugodt szívvel vállalható, színvonalas sorozat lett. És a mai napig az. Árendás Peti⁶² szerkeszti, és van, hogy épp a *Táncháztalálkozó*n mutatják be a Hagyományok Háza aktuális kiadványát.

Jávorszky Béla Szilárd:

A Táncház Egyesület másik fontos missziója az 1994-ben elindított *folkMAGazin*, amely a mai napig a táncházas közösség egyetlen állandó periodikája. 1998-ban milyen eredők mentén vették át a lap tördelő-szerkesztési feladatait?

Berán István:

1992-től a népzeneész szakma krémje havonta egy hétvégét együtt töltött a nyíregyházi főiskolán. Az Intercity büfékocsijában született meg a gondolat, hogy jó lenne a táncházas közösségnek saját újságot indítani, mintegy a hajdani, szamizdat jellegű Téka-újság folytatásaként, bár egészen más alapokra helyezve. Aztán, amikor megláttam a Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány egyik, épp ebben a témában kiírt pályázati felhívását, beadtam egy anyagot, és elnyertünk 111 ezer forintot. Megkerestem a társszervezeteinket,⁶³ hogy némi pénzzel szálljanak be ők is, illetve kvázi rovatokat vállaljanak be. Mindenki igent mondott. Az első években Nagy Zoli végezte a munka oroszlánrészét, Kása Buci⁶⁴ volt a képszerkesztő,

⁶² Árendás Péter (1969) népzeneész, zenetanár.

⁶³ Martin György Néptáncszövetség, Muharay Elemér Népművészeti Szövetség, Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület.

⁶⁴ Kása Béla (1952) fotográfus.

szegény Bankó Andris⁶⁵ pedig írt bele rendszeresen. Évente három, később pedig négy lapszám jelent meg, de sajnos olyan ember tördelte, akinek egyrészt semmilyen érzelmi kötődése nem volt a táncmuzsika világához, másrészt a fotóanyaggal sem sokat törődött. Végül 1998 elején szálltam be tördelő-szerkesztőként. Nagyjából ekkoriban hagytam abba az aktív zenélést, így maradt időm, kapacitásom. Meg hát számomra ez izgalmas munkalehetőség is volt.

Jávorszky Béla Szilárd:

A *folkMAGazin* alapvetően befogadó, önálló szerkesztősége viszont lényegében sosem volt a lapnak. Nem is törekedtetek rá?

Berán István:

Az élet egyszerűen úgy hozta, hogy mindig lett elég anyag, az aktuális felelős szerkesztő – Bankó Andris után K. Tóth László, majd most már jó ideje Grozdits Károly „Hahó” – pedig rendre készített egy-két interjút. Nyilván több saját tartalomra is lenne igény, de azt beláttuk, hogy a lapot csak ilyen takaréklángon tudjuk biztonságosan üzemeltetni, amihez létrehoztuk az önálló jogi személyiségű Táncmuzsika Alapítványt. És hát ott vannak előttünk a példák, hogy miként szűntek meg jelentős szakmai lapok amiatt, mert ráálltak a klasszikus lapkészítés költségigényes pályájára. Az anyagbőségre jellemző, hogy az átlagos 48 oldalhoz képest a legutóbbi lapszámunk 56 oldalon jelent meg, úgy, hogy sok írást félre kellett tolni a következőhöz. Miközben ma már évente hatszor jelenünk meg, illetve túl vagyunk a tizennyolcadik tematikus különszámon. Sokat segítenek az állandó rovatok – *Ételek – Hagyományok (Juhász Kati)*, *Magtár (Széki Soós János)*, *Tallózó (Panyiga)*, *Bukovinai életképek*, *A történelem országútján (mindkettő Kóka Rózsika sorozata)* –, és hát időről időre hosszabb tanulmányokat is közlünk, akár több részletben. Az meg az én dolgom, hogy mennyiségben és minőségben ezeket illusztrációkkal annyira feldúsítsam, hogy a magazinjelleg megmaradjon. Megtisztelő, hogy olyan nagyszerű fotográfusok, mint Korniss Péter,⁶⁶ Kunkovác László⁶⁷ vagy Kása Béla szívesen publikálnak nálunk, de grafikát is gyakran közlünk, például Gyulai Líviustól, Jankovics Marcelltól vagy Juhos Kiss Sándortól.

Mint említettem, 1998 táján hagytam abba a mindennapi zenélést, utána még jó ideig a Tekerőzenekarral léptem fel, utoljára viszont Molnár Zoli⁶⁸ kiállítás megnyitóján muzsikáltam – ennek már legalább tíz éve. Nekem elég, hogy a Táncmuzsika Egyesület révén benne maradtam a közegben, így igazából nem is nagyon hiányzik a zenélés. Sokat járok klasszikus koncertekre, nyilván Gábor fiam miatt, aki a Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar koncertmestere. Ő tehát nem népzenei pályát választott, de azért sok szállal kötődik hozzá. Vera lányom pedig – aki egykor néptáncolt és énekelt – 2007 óta a családjával a Távol-Keleten él, és zenetanárként dolgozik. Ő is klasszikus zenei tanulmányokat végzett, de a nemzetközi zeneoktatásban a klasszikus, a pop, a dzsessz és a világzene egyenrangú irányzatokként vannak jelen.

Jávorszky Béla Szilárd:

Végezetül egy röviden nehezen megválaszolható kérdés, de muszáj feltennem: az elmúlt közel ötven évben a táncmuzsika életét rengeteget változott. Miként látod ma a helyzetét, szerepét, jelentőségét akár a hazai, akár a külföldi kulturális életben?

Berán István:

A hagyományos falusi táncmuzsika és a városi revival táncmuzsika között alapvető különbség, hogy míg régen a faluközösség a magáénak tartotta a táncmuzsikát, így felelősséget vállalt érte, és

⁶⁵ Bankó András (1960–1997) író, újságíró, a *Muzsikás évtizedek* című kötet szerzője.

⁶⁶ Korniss Péter (1937) fotográfus.

⁶⁷ Kunkovác László (1942) fotóművész és etnofotográfus.

⁶⁸ Molnár Zoltán (1973) fotóművész, művészeti tanár.

fent is tartotta, addig a városi táncházak – amelyek igazából a táncházklubokban testesültek meg – alapvetően zenekarok köré szerveződtek. Vagy maga a zenekar keresett alkalmas helyet arra, hogy táncházat nyisson, vagy az akkoriban még létező egyetemi, főiskolai, művházi közeg keresett magának élőzenés produkciókat. Ezáltal a táncosok részéről ez a felelősségérzet kevésbé valósult meg.

A táncházklubok virágzásával párhuzamosan viszont maga a néptáncélet is megváltozott. A táncosok kezdetben zongorakíséretre tanultak be koreográfiákat. Hogy annak mennyi köze volt a folklórhoz, az mindenekelőtt a koreográfus tudásától, lehetőségétől, és az elérhető tudományos anyagoktól függött. Kötetlen táncfolyamatok így eleinte szinte kizárólag a táncházklubokban kerültek elő, és azok robbanásszerű felfutását éppen az okozta, hogy újabb és újabb tájegységek, kisebb és kisebb szeletek bukkantak fel a repertoárban. Ami a szakmai közegnek érdekes volt, a nagyközönség számára viszont egyre megközelíthetlenebbé vált. Tehát nem a stilizálás, hanem a specializálódás irányába haladtak a folyamatok.

Jávorszky Béla Szilárd:

Nem hatott ez negatívan a táncházklubos közegre?

Berán István:

Dehogynem. Főleg, miután a Balettintézetből⁶⁹ táncházas gondolkodású koreográfusok, táncosok kerültek ki, és általuk a táncházas módszer szétterjedt a táncegyüttesekbe. A táncházklubok számára így maradt az első befogadólépcső szerepe, és ahogy valaki kicsit jobban táncol, rögtön felszippanjták az egyre nagyobb számban alakuló új táncegyüttesek, ahol egyre komolyabb szakmai munkát végeznek. A táncegyüttes próbák abban az értelemben egyre inkább hasonlítanak a falusi táncházakhoz, hogy egyrészt adott időszakban viszonylag kevés táncfajtára koncentrálnak, másrészt stílusgyakorlat címén az együttes tagjai kötetlenül is megtanulnak táncolni. Így aztán a színpadi koreografálás már nem lépések sorozatában, hanem térformákban, drámai szerepek kiosztásában manifesztálódik.

Jávorszky Béla Szilárd:

Mennyire működő forma ma a táncházklub?

Berán István:

Kétségtelen, hogy a nagy táncházklubok kora lejárt, még ha persze a körtáncokra alapuló moldvai vagy balkáni táncházak népszerűsége nagyjából meg is maradt. Szintén nagyon élnek a tánctanfolyamok, ahová azok járnak, akik nem akarnak színpadra menni, de mélyebben érdekli őket egy adott tájegység anyaga, és szeretnék azt hiteles személyiségektől alaposan megtanulni. Azt gondolom, hogy a táncvárosi zenélés egy zenekarnak olyan szintű összeszokást hoz, és olyan gyakorlási lehetőséget ad, ami másképp nem reprodukálható, és az egyes tájegységi zenék alapos megtanulásához is nagyban hozzájárul. Ma ezt egy zenekar leginkább a vendéglátóhelyeken működő folk-kocsmákban teheti meg, tánctanítás és egyéb közművelődési akció nélkül. Anno klassz dolog volt, amikor adatközlőket lehetett bemutatni, amikor néprajzosok, képzőművészek, filmesek, koreográfusok, történészek tartottak előadásokat a nagy létszámú közönséget vonzó táncházklubokban – amit magam is nagyon imádtam –, de hát közben átalakult az életünk, és ehhez alkalmazkodnunk kell. Talán kevésbé látványosan, de kisebb közösségekben ma is népszerű a táncházklub. Az NKA-beli Halmos Béla Kollégium egyik kurátoraként, vagy a Csoóri Sándor Program szakértői csapatának tagjaként tudom, hogy ha van pályázati forrás, akkor a Kárpát-medencei magyarság és a hazai nemzetiségek körében évente három- négyszáz, főként helyi érdekeltségű táncházas pályázatot

⁶⁹ Az 1950-ben Állami Balettintézet néven alakult intézmény 1983-ban főiskolai rangot kapott, és nevét 1990-ben Magyar Táncművészeti Főiskolára változtatták. Ma már egyetemként működik.

is benyújtanak. És amikor egy-egy nagyobb rendezvényen, Táncháztalálkozón, folk- vagy folklórfesztiválon százak, ezrek képesek táncházban táncolni, akkor szerintem nincs baj. Úgyhogy maga a táncház-módszer, amely kimagasló nemzetközi ismertséggel és elismertséggel is bír, sosem volt még virágzóbb, mint napjainkban.